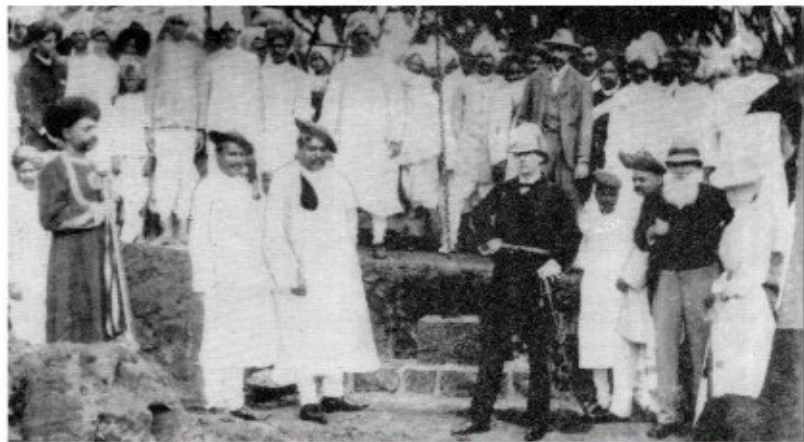

आपली मातृसंस्था श्री शाहू छत्रपती शिक्षण संस्था

महाराष्ट्रामध्ये वसतिगृहांची चळवळ श्रीमंत शाहू छत्रपती महाराज यांची प्रेरणा व उदार दातृत्वातून सुरू झाली. शाहू महाराजांनी बहुजन समाजाच्या उद्धारासाठी जे अनेक प्रयत्न केले, त्यामधील विशेष उल्लेखनीय बाब म्हणजे त्यांनी केलेल्या शैक्षणिक सुधारणा होय. बहुजन समाजातील लोकांना शिक्षणाची दारे उघडी केल्याशिवाय त्यांची प्रगती होणार नाही यावर त्यांचा ठाम विश्वास होता. तत्कालीन परिस्थितीचा विचार करता मुलांच्या राहण्याची व्यवस्था राजाराम कॉलेजच्या वसतिगृहाव्यतिरिक्त फारशी कोठे नव्हती. जी होती ती उच्चवर्णियांपुरती मर्यादित असल्याने इतरांना त्यामध्ये प्रवेश नव्हता. त्यामुळे त्यांनी विविध जाती-धर्माच्या मुलांच्या शिक्षणाची व्हावी या उद्देशाने वसतिगृहे स्थापन करण्याचा निर्णय घेऊन कोल्हापूरत वसतिगृहे सुरू केली.

सोय

छत्रपती शाहू महाराजांनी स्थापन केलेल्या 'व्हिक्टोरिया मराठा बोर्डिंग'चा कोनशिला समारंभ

१९०१ मध्ये छ. शाहू महाराजांनी कोल्हापूरातील पहिले वसतिगृह 'मराठा एज्युकेशन सोसायटीची' स्थापना करून सुरू केले. त्याचे नाव 'व्हिक्टोरिया मराठा बोर्डिंग हाऊस' असे होते. हेच वसतिगृह पुढे आधुनिक महाराष्ट्राच्या शैक्षणिक व सामाजिक प्रगतीचे केंद्र म्हणून उदयास आले. तत्कालीन इंग्रज प्रतिनिधी सर डब्ल्यु. सी. मॉरीस यांच्या हस्ते या वसतिगृहाचे उद्घाटन झाले. शाहू महाराजांच्या वडिलांना इंग्लंडची महाराणी व्हिक्टोरियाने आपल्या दरबारी आदरातिथ्यपूर्वक सन्मान व शाहू महाराजांना 'महाराजा' पदवी दिलेली होती. राणींच्या काळात बहुजन समाजाला शिक्षणाची दारे खुली झाली म्हणून या वसतिगृहास व्हिक्टोरिया राणीचे नाव दिले. पुढे व्हिक्टोरिया मराठा बोर्डिंग हाऊसच्या स्वतंत्र वसतिगृहाच्या इमारतीचे भूमिपूजन दि. २५ डिसेंबर १९०१ रोजी इंग्रज प्रतिनिधी कर्नल जे. डब्ल्यू. सिली यांच्या हस्ते झाले. या वसतिगृहाच्या दैनंदिन खर्चासाठी शाहू महाराजांनी भरीव आर्थिक तरतूद करून ठेवलेली होती. आपल्या वडिलांच्या सामाजिक सुधारणांचा वारसा चालवणाऱ्या छ. राजाराम महाराजांनी या वसतिगृहाच्या खर्चासाठी विविध ठिकाणी जमिनी व मिळकती लावून दिल्या. या वसतिगृहास श्रीमंत सयाजीराव गायकवाड (बडोदा), श्रीमंत तुकोजीराव पवार (देवास), सवाई तुकोजीराव होळकर (इंदोर), श्रीमंत फत्तेसिंग महाराज (अक्कलकोट), श्रीमंत प्रतापसिंग महाराज (बडोदा) यासह अनेक दानशूर व्यक्तींनी भरीव स्वरूपाच्या देणग्या दिल्या. छ. राजाराम महाराजांच्या कारकीर्दीत या वसतिगृहाचा विस्तार झाला. विद्यार्थ्यांची संख्या वाढल्याने सन १९३५ मध्ये 'राजाराम विभाग' व १९५५ मध्ये 'शहाजी विभाग' असे नवीन विस्तारीत वसतिगृह तयार करण्यात आले.

व्हिक्टोरिया मराठा बोर्डिंग हाऊनची स्थापना मराठा समाजातील मुलांसाठी झालेली असली तरी पुढे या वसतिगृहाचे स्वरूप बहुधार्मिक व बहुजातीय झाले. स्वातंत्र्योत्तर काळात सन १९५२ मध्ये 'मराठा एज्युकेशन सोसायटीचे नाव बदलून 'श्री शाहू छत्रपती मराठा शिक्षण संस्था' व 'व्हिक्टोरिया मराठा बोर्डिंग हाऊस'चे 'श्री शाहू छत्रपती मराठा विद्यार्थी वसतिगृह' असे नामकरण झाले. श्री शाहू छत्रपती मराठा शिक्षण संस्थेचे कार्य मराठा समाजाबरोबरच तळागाळातल्या बहुजन समाजापर्यंत विस्तारले होते. वसतिगृहाच्या माध्यमातून दिल्या जात असलेल्या शिष्यवृत्त्यांचा लाभ हजारो मुलांना होत होता. श्री शहाजी महाराजांच्या काळात दि. १४ ऑगस्ट १९७३ रोजी संस्था व वसतिगृहाच्या नावातील 'मराठा' हा शब्द वगळून श्री शाहू छत्रपती मराठा शिक्षण संस्था, श्री शाहू छत्रपती मराठा विद्यार्थी वसतिगृह व राजाराम छत्रपती मेमोरियल या संस्थांचे एकत्रीकरण करून 'श्री शाहू छत्रपती शिक्षण संस्था' असे नामांतर करण्यात आले.

'श्री शाहू छत्रपती शिक्षण संस्थेने' आपले कार्य वसतिगृहापुरते मर्यादित न ठेवता सन १९६८ मध्ये 'जवाहरनगर हायस्कूल' व 'राधानगरी हायस्कूल', सन १९७० मध्ये साई हायस्कूल चालविण्यास घेतले. या शाळांच्या माध्यमातून बहुजन समाजातील मुलांना शिक्षणाची दारे खुली झाली. माजी कृषी राज्यमंत्री कै. श्रीपतराव बोंद्रे (दादा) यांच्या काळात संस्थेने उच्च शिक्षणाच्या क्षेत्रात पाऊल टाकत सन १९७१ साली कला व वाणिज्य महाविद्यालय सुरू केले. पुढे याचे श्री शहाजी छत्रपती महाविद्यालय असे नामांतर झाले. आजमितीस संस्थेच्या माध्यमातून कै. शंकरराव बोंद्रे बालमंदिर, श्री शाहू छत्रपती औद्योगिक संस्था, वेणूताई चव्हाण होमिओपॅथिक मेडिकल कॉलेज, राजर्षी शाहू छत्रपती इन्स्टिट्यूट ऑफ फार्मसी, श्रीपतराव बोंद्रे इंग्लिश मेडिअम हायस्कूल, साई हायस्कूल व ज्युनि. कॉलेज (विज्ञान) सुरू आहेत.

सध्या श्री शाहू छत्रपती शिक्षण संस्थेच्या विविध शैक्षणिक संकुलामध्ये सुमारे ४५०० विद्यार्थी शिक्षण घेत आहेत. संपूर्ण महाराष्ट्रभर नावलौकिक असणाऱ्या या संस्थेचे नेतृत्व चेअरमन मा. मानसिंग विजयराव बोंद्रे हे करीत असून मानद सचिव मा. विजयराव श्रीपतराव बोंद्रे आहेत.